

LIBER ENDRE

a régi Buda-Pesthről

Fürdőink a török hódoltság idejében

Liber Endre helyettes polgármester Budavára visszavételének kétszázötvenéves évfordulója alkalmából a Rádió felkérésére a Stúdióban előadást tartott. Az előadás érdekességére való tekintettel, szemelvényeket közlünk az előadásból. Liber Endre fáradtságos munkával gyűjtötte össze azt az anyagot, melyet a rádió által azután a nagyközönség elé tárt. Azzal kezdi tanulmányát, milyen volt az élet Budán és Pesten a török hódoltság alatt. Mint ragaszkodtak a muzulmán tradíciókhoz, mely szerint a török sohasem hagyhat el önként egy várost, melyet elfoglalt, és nem adhat fel egy olyan helyet, ahová magának templomot épített. Buda és Pest török korszaka 1686-ban Budavár visszafoglalásával ért véget. Magyarország és ezzel Buda felszabadítása elsősorban XI. Ince pápa műve, ki nunciusaival éveken át azon fáradozott, hogy a török ellen alakult szent ligában minél több keresztény fejedelmet egyesítsen. A pápának sikerült Lipót császárt Szobieszkzy Jánossal és a velencei köztársasággal egyesíteni. A keresztény seregek egyik legnagyobb feladata Buda ostroma volt, amihez Lotharingiai Károly az 1684. évi sikertelen kísérlet után, 1686-ban, legjobb erőivel fogott hozzá. Budavár visszavétele a főváros szempontjából is rendkívül fontos esemény volt, mert az elpusztított város helyén akkor született meg tulajdonképpen a mai Buda és Pest városa.

A törökök Budán a hódoltság korában a mecseteken és fürdőkön kívül semmit sem építettek. Abban az időben Óbudán 8, a budai várban 9, a budai külvárosokban 10, a régi Kispesten (a mai Tabán területén) 4, a balparti Pesten 7, a Margitszigeten pedig 4 templom, összesen tehát a város területén 42 templom állott. A törökök a legtöbb templomból mecsetet csináltak, de csináltak teveistállót is. 1573-ban a következőképpen irnak Budáról: Bizony sajnálni lehet, hogy ez a szép város disznóóllá, kutyarekesszé vált. A pompás épületeknek már csak külső részei állnak, belül undokok, disztelenek, a gyönyörű erkélyeket lerombolták, az ablakokat agyaggal tapasztották be. Majd így folytatja Liber Endre forrása: 1605-ben mindenütt szemét, döglött állatok, undokság, fenn a várban is csak piszkot, sarat látni. A házak rongált fedelűek, vagy egyáltalában fedetlenek, az ablakok sárral és szalmával, vagy téglával vannak bedugva, penész, korom, moha undokítja az egykori palotákat. Egy dolog az, ami felemlítésre méltó: *A fürdők létesítése. A legtöbb budai fürdő a budai pasák alkotása. Nem fordult meg itt idegen ember, aki a már akkor világhírű hévvizekben meg nem fürdött volna, még a rabok is kikunyorálták gazdáiktól, hogy néha megfürdhessenek a gőzfürdőkben.* A budai pasák saját használatukra gyönyörű kerteket létesítettek, Ázsiából és a Balkánról hozták a gyümölcsfák csemetéit. A Gellérthegy déli oldalán most is viruló törpefügefabokrok és egzotikus virágok máig is őrzik a budai pasák híres kertjeinek emlékét.

Ezek a kertek azonban csak oázisok voltak a sivatagban. Igen érdekes *Erődi Simon* zágrábi püspök, horvát bánnak 1533-ban Nádasdy Tamáshoz Budáról írt levele, melyben közli, hogy a törökök között igen nagy a fegyelem, senkivel szemben nem gáncsoskodnak, nem kevélykednek és ebben felülmulják a németeket, akiknek legjobb kikerülni az utjokból. A török katonák érintkeznek, még barátkoznak is a magyar katonákkal, megfizetik mindennek az árát, takarékosan élnek, megelégszenek a paraszti ételekkel, az asszonyokkal még nagylelkűsködnek is. Liber Endre Siklóssy László nyomán a következőket mondja el: Volt Budának még egy fajta lakossága, a rácok, kiket a törökök hoztak magukkal. Ezek a Várhegy déli oldalán és délnyugati sarkában telepedtek meg. Itt kezdődött a Rácváros, vagy a Tabán, amely törökül sarkot, talpat jelent.

Majd így folytatja: Mátyás király gyönyörű

várát nem a törökök pusztították el, hanem a császári seregek vandalizmussal végrehajtott ostroma következtében ment tönkre és pusztult el a benne felhalmozott rengeteg művészeti és kulturális kincs. Magyarországot a felszabadító császári szövetséges csapatok és nem a törökök pusztították el. *Tudvalévő dolog, hogy magát Budavárát és Buda városát a visszafoglalás után szabad zsákmányul engedték át a katonáknak.* Az előző két évszázad alatt okozott kár semmi sem volt ahhoz a pusztításhoz képest, mely a szerencsés visszafoglaláskor és az azutáni időben történt. Evliva Cselebi török utazó adatai nyomán elmondja Liber, hogy Szulejmán khán Lajos király kincseit 7000 bórláda rakva, a drágaköves trónt, százakra menő drágaköves ablakredőnyt, ajtót, bronzból készült bearanyozott angyalalakokat, a régi királyoknak nemes anyagból készült szobrait, drága gyertyatartókat hajókon Istambulba szállíttatta. Hosszasan beszél Debbagkháné nevű városrészeiről, mely a Rácvárosnak felelt meg, mely akkoriban kilenc városnegyedből állott. Ezek között leg-híresebb volt a Jesil Direkli Ilidzse fürdővárosnegyed. Ennek 10 imaháza, 4 elemi iskolája, 3 fogadója, 3 kolostora, 100 timár-boltja és három melegfürdője volt. *Ezenkívül a közelben még nyolc tökéletes hévvízi fürdőről emlékezik meg, amelyeket mind a franciabetegség és más hétféle baj ellen használtak.* A Gellérthegyről is sokat beszél. Elmondja, hogy az nemcsak kilátó- és sétahelyül szolgál, hanem ott az életvizehez hasonló kutak vannak.

Nagyon helyesen tette Liber helyettes polgármester, hogy mindezeket emlékezetbe idézi, helyesen teszi, hogy a fürdőket ismételtelen felemlíti, mert ezek a visszaemlékezések igazolják legjobban, hogy Budapest természeti kincsei, a fürdők már évszázadokkal azelőtt is végtelen nagy fontossággal bírtak, pedig ami a régi világnak fontos volt, fontos lehet a mai kornak is. A székesfőváros közönsége hála lehet Liber Endrének, hogy foglalkozott a régi Budával és Pesttel, hogy megismertetett egyetmást a mai generációval, mely talán nem is álmodja, mi volt itt a török hódoltság alatt.